

Türk Sağ-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları*

Özge Seda UĞRAŞ

Arş. Gör. Dr., NEÜ SBBF, Sosyoloji, Konya, Türkiye
osedatuyulu@gmail.com

Makale Bilgileri / Article Info

Geliş (Received): 16.05.2022

Kabul (Accepted): 30.05.2023

Yayın (Published): 30.06.2023

Atıf/Citation: Uğraş, Özge Seda (2023). Türk Sağ-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 7 (1), 91-94.

Türk modernleşmesi, siyaset sosyolojisi, muhafazakârlık, İslamcılık üzerine çeşitli çalışmaları olan Mahmut H. Akın'ın 2007-2021 yılları arasında farklı kitap ve dergilerde yayımlanmış kitap bölümü, makale, deneme ve kitap değerlendirmelerinin edisyon halinde basıldığı *Türk Sağ-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları* adlı kitabında toplamda 2 makale, 5 kitap bölümü, 7 deneme ve 3 kitap değerlendirmesinden oluşan 17 bölüm yer almaktadır. Yazarın aynı yıl içerisinde yine aynı yayınevi tarafından yayımlanan *Türkiye'de Modernleşme-Din, Siyaset ve Toplumsal Değişme* kitabı da değerlendirmesini yapacağımız kitapla paralellik göstererek metinlerdeki tarihi ve sosyolojik sürekliliği sağlamada birbirini beslemiştir. Dolayısıyla yazarın Türk Sağ-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları çalışmasında çizdiği 'sağ' hareketin siyasi ve toplumsal kaynağını, neden ve sonuçlarını okuyucuya sunmada bütüncül ve anlamlılık sunduğu iddia edilebilir. Yazıların birbirinden farklı kitap, dergi ya da internet platformlarında ve dönemlerde yazılmış olması, toplumsal, siyasal, sosyo-kültürel anlamda konjonktürel farklılıklar taşıması anlamına da gelir. Çalışmanın ortaya konduğu konjonktürel yapının ve toplumsal değişimin göz ardı edilmemesi için her bir bölüm müstakil bir biçimde ele alınacak sonuç bölümünde kitabın genel bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Yazar önsöz bölümünde okuyucuyu Türkiye'de sağ ve sol ayrışmasının tarihsel, sosyolojik ve siyasi kökenleriyle ilgili giriş niteliğinde bir metinle karşılar. Türk siyasi tarihine etki etmiş ve etmekte olan tarafların ilişkilerinin yıllar içerisindeki dönüşümüne yer veren yazar, bu ilişkinin 'anlama'dan çok 'yargı'lamaya hatta damgalamaya vardığını bu durumun da bir çeşit 'konformizm' ürettiği iddiasındadır (s.vii-viii). Çalışmanın birçok bölümünde öne çıkan temel tezlerden birisi "Türk sağının konumunu belirleyen düsturun CHP'nin siyasetteki konumu olduğu'dur. Yazara göre "CHP karşısında konumlanma ve bir 'öteki' olarak CHP fikri, Türkiye'de sağ tanımlayabilecek en önemli unsurlar arasındadır" (s.ix). Türk siyaseti ve düşünce geleneğinde her alana 'reaksyoner' bir duruşun hâkim olduğu iddia edilebilir. Taraflar çoğu zaman karşısında konumlandığı düşünce ya da hareketi anlamadan, karşındakinin tezlerini dinlemeden karşılıklı konumlandıkları 'taraf' üzerine duruş belirlemişlerdir. Bölünmüşlüklerin sınırlarının muğlaklığı üzerine en belirgin tartışmalar da sağ ve sol ayrışmasında gerçekleşir. Örneğin sağ-sol tartışmalarında bilinenin aksine bir değerlendirme yapan İdris Küçükömer'e göre İttihat ve Terakki Fırkası, tarihi Batıcı bürokratik geleneği temsil ederken; Hürriyet ve İtilaf yine tarihi ancak yeniçeri-esnaf-ulema birliğinden doğup gelen muhalefet cephesine dayanacak ve temsil etmeyecektir. Türkiye'de 'sol' yan kabul edilen kesim de yeniçeri-esnaf-ulema birliğinden gelen, gerçek ve büyük kitleleriyle İslamcı-Doğucu cepheye dayanan kuruluşları göstermektedir. 'Sağ' yan

* Mahmut H. Akın, 2021, *Türk Sağ-Siyaset ve Sosyoloji Yazıları*, Türkiye Notları Yayınları, 1. Baskı, s.241, Ankara- ISBN: 978-605-74895-3-1

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

ise devleti kurtarma misyonu edinmiş daha çok Batıcı-laik bürokratik geleneğin temsilcileri olmuştur. Buna göre Terakkiperver Fırka, Serbest Fırka, DP ve AP 'sol'; Cumhuriyet Halk Fırkası ve CHP 'sağ' yanda konumlanır (2007: 72-73).

Okuyucuya Türk sağ düşüncesine giriş niteliğinde yaptığı bilgilendirmenin ardından yazar, Türk sağının temel parametrelerinden biri olarak pek çok çevre tarafından da kabul edilen 'muhafazakârlık' düşüncesine *Türkiye'de Muhafazakârlığın Oluşumu ve Farklı Biçimleri* bölümüyle giriş yapar. Muhafazakârlık kavramının sınırları noktasındaki muğlaklığı belirten yazar, kavramın toplumsal hareketliliklerle hem dönüşen hem de dönüştürücü etkisine değinir. Muhafazakarlık kavramının modernizmle olan yakın ilişkisi dolayısıyla muhafazakarlık-modernleşme ve toplumsal gerçeklikler arasında determinist bir ilişkinin varlığından söz eder. Her toplumun kendisine özgü tarihsel ve toplumsal gerçekliğinin kendisine özgü bir muhafazakârlık biçimi ürettiğini kabul eden yazar, Türk muhafazakârlığının modernleşme karşısında konumlandığı kadar modernleşmenin doğrudan bir ürünü olduğunu da iddia eder (s. 17-21). Muhafazakârlığın ontolojik sınırlarını tarihsel süreklilikten kopmadan ele alan yazar, *İktidarda Muhalefetten İktidar Muhafazakârlığına* bölümüyle kavramın toplumdaki siyasi örgütlenme biçimlerine ve sonuçlarına odaklanır. Türkiye'de muhafazakârlığın yerleşme ve gelişme tarzının Batı'dakinden bambaşka bir biçimde geliştiğini savunan yazar, "İslami referanslara dayanmış ve milli bir siyasi tavır olarak gelişmiş bir muhafazakârlığın varlığından" söz eder. Türkiye'de muhafazakâr hareket İslami referanslara sahiptir ve yerel düzlemde siyasi ve toplumsal dönüşümün önemli aktörlerinden biridir (s. 41-42). Muhafazakâr kesimin toplumsal dönüşüm sürecinde, toplumsal hareketliliğin hem üretene hem de hedefi haline geldiğini savunan yazar, bu hareketlilikte ortaya çıkan yeni aktörlerden birisi olarak AK Parti örneğini tartışır. Adnan Menderes'in 'İktidar olduk ama muktedir olamadık' sözüne atıfla iktidar olup muktedir olamama, engellenme ya da ordu müdahalesi gibi durumların Türkiye'de toplumsal bir hareket olarak muhafazakârlığın söylem sınırlarını oluşturduğunu iddia eder (s. 54). 1990lı yıllarla 2000li yılların muhafazakârlık karşılaştırmasını yaparak bu dönüşümde AK Parti'nin rolü ve etkisini tartışır. İktidarda muhalefet olma ve iktidarı muhafaza etme toplumsal gerçekliklerini tarihsel bütünlükten kopmadan tartışır.

Yazar, *Laiklik Sözleşmesi Temelinde Gündümlü Muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası* bölümünde laiklik retoriğinin inşa sürecini SCF olayıyla açıklamaya çalışır. Yazara göre SCF dolayısıyla üretilen irtica söylemi, Türkiye'de laik rejimin kurumsallaşması için bir aracı olarak kullanılmıştır (s.58). 'Mürteci' olmakla itham edilen SCF'nin toplumdan ne kendisinin ne de kurulmasına öncülük eden mevcut rejimin tahmin dahi edemeyeceği bir destekle karşılaşması ve muhalif kesimlere alan açma ihtimalinin kapatılma sürecindeki rolüne değinir. Yazara göre "irtica retoriği, seçkin iktidar anlayışının muhaliflerinin siyasi meşruiyetini yok saymak ve yok etmek için kullandıkları bir araçtır" ve dolayısıyla Türkiye'deki siyasi ayrışmanın temelinde laiklik sözleşmesi vardır (s. 69-70).

Türk siyasi tarihindeki tarihsel bütünlükten kopmadan SCF'nin ardından sisteme 'muhalif' duruşuyla bilinen ancak aynı zamanda sistemin bir ürünü olan 'sağ' da konumlandırılan bir diğer siyasi parti olarak Demokrat Parti öne çıkarılır. *Demokrat Parti Dönemi Din ve Devlet İşleri* bölümünde DP'nin SCF gibi 'gündümlü bir muhalefet mi olacağı' tartışmalarına değinen yazar, DP ve CHP karşılaştırmasında laikliğin ve laiklik karşısında konumlanmanın belirleyici unsur olduğu iddiasındadır. Tek parti döneminin son yıllarından DP'nin iktidar süreci ve sonrasına kadar detaylı bir değerlendirmenin ardından CHP ve DP ayrımının ideolojik değil reaksiyoner bir temeli olduğunu savunur (s. 80). DP'nin din uygulamaları ile kültürel İslam ya da Halk İslamı'nın harekete geçiriciliği üzerine bir bağ kuran yazar, 1950 seçimlerinde dini grupların çoğunun reaksiyoner bir tutumla CHP'ye karşı DP'yi desteklediğini vurgular (s. 83).

Türk Sağ yazılarına 1980li yılların ilk dönemleriyle 1990ların ilk dönemlerine kadar ki sürede Türk siyasetine büyük bir devinim kazandırarak merkez sağ geleneğinde önemli bir aktör haline gelen ve sonraki sağ partilere de önemli bir siyasi miras bırakan ANAP'la devam eden yazar, ANAP ve özelinde Özal karizmasına değinir. *Turgut Özal ve Anavatan Partisi Muhafazakârlığı* bölümünde Türkiye modernleşmesinde ANAP ve Özal faktörünü değerlendirir. Muhafazakâr

seçmenin ANAP'ı desteklediği kabulünden yola çıkarak ANAP ve muhafazakârlık ilişkisini tartışır. Erbakan'ın muhafazakâr duruşuyla Özal'ın duruşunu karşılaştıran yazar, Erbakan'ın duruşunun İslamcılığa, Özal'ınkinin ise liberallığe yakın olduğunu iddia eder (s. 97). 12 Eylül'ün ardından oluşan siyasi boşluğun ANAP'ın lehine olduğunu savunan yazar, birbirinden farklı sosyolojik tabanların ANAP tabanında birleştiğini dolayısıyla ANAP'ın özellikle muhafazakâr kesim için bir alternatif haline geldiğini iddia eder. ANAP içinde özellikle 1991 kongresinden sonra başlayan liberal ve muhafazakâr kesimde yaşanan gerilimlerde, muhafazakâr seçmen ve partinin kuruluş felsefesi dışına çıkıldıkça ANAP'ın çöküşünün hızlandığını savunur. Muhafazakâr kesimin desteğinin kaybedilmesinin ANAP'ın sonunu getirdiği iddiasında olan yazara göre ANAP, Özal'dan uzaklaştıkça muhafazakârlardan da uzaklaşmıştır. ANAP, Özal'dan uzaklaşırken AK Parti Özal'a, Özal'ın muhafazakâr duruşuna vurguyla öne çıkmayı başarmıştır (s. 114-115).

Milli Görüş Hareketinin kurucu ve karizmatik lideri Erbakan her ne kadar siyasi duruşunu Türk siyasi hayatına hâkim olan ideolojik bölünmüşlüklerden ayrı tutsa da Milli Görüş Hareketi partilerinin 'sağ' cenahta kabul edilmesinin önüne geçememiştir. Milli Görüş Hareketinin partileşme sürecinde yalnızca MSP döneminde 'sağ' bir parti ifadesi kullanılmış ancak MSP de sonrasında kurulan partilerde bu ifadeyi ve tanımlamayı kullanmaktan imtina etmiştir. Buna rağmen Türk Sağı üzerine yapılan herhangi bir değerlendirmenin siyasette 50 yılını tamamlayan Milli Görüş Hareketi düşüncesinden bağımsız olması mümkün değildir. Nitekim yazar Türk Sağındaki Milli Görüş etkisini iki ayrı bölümde ele almaktadır. *Türkiye Siyasi Tarihinde ve Sosyolojisinde Necmettin Erbakan ve Milli Görüş Hareketinin Konumu* bölümünde okuyucuyu hareketin sosyolojik ve siyasi örgütlenmesine dair bilgilendirir. Milli Görüş Hareketini yalnızca 'sağ' siyasette bir hizip olarak değerlendirmenin eksik olduğunu savunan yazar, hareketi reaksiyoner siyaset ve tezli siyaset ikileminde tartışır (s. 127-128). Erbakan ve Milli Görüş Hareketinin siyasi duruşunu, siyaset anlayışını tartışan yazara göre MNP ve MSP'nin sosyolojik tabanı da CHP karşısında konumlanma üzerine kuruludur (s. 133). CHP'nin içinden kopan DP'nin de, DP'den önce SCF'nin de CHP politika ve uygulamalarına yönelik bir siyaset tarzı benimsediği dönem tartışmaları, meclis konuşmaları incelendiğinde rahatlıkla tespit edilebilir. Nitekim CHP ve DP'nin parti programlarında, kuruluş beyannamelerinde teorik büyük farklılıklar yoktur. Ancak siyasi retorikleri, muhalefet etme biçimleri pratikteki karşılığına göre şekillenmiştir.

Türk Sağı tartışmalarında Türk siyasal hayatında 1990'lı yıllardaki etkin rolüyle bilinen Milli Görüş Hareketi düşüncesine genel bir giriş yapan yazar, *Fazilet Partisi: Milli Görüş Hareketinde Değişim ve Bölünme* bölümünde FP özelinde yaşanan önce parti içi bir gruplaşma ardından alternatif yeni bir genel başkan çıkarma ve partinin kapatılma sürecini tartışır. Yazara göre FP, Milli Görüş Hareketindeki en ciddi bölünmenin yaşandığı dönemdir bu nedenle hem hareketin içindeki partilerden ayrılır hem de Türk siyasi hayatındaki iki partiye kaynaklık etmiştir: AK Parti ve Saadet Partisi. FP'nin 1999 yılındaki genel ve yerel seçimlerini karşılaştırmalı bir biçimde değerlendiren yazara göre FP'nin 'mağdur' edildiği kanaati belli bir kesim tarafından kabul görmemiştir çünkü bu dönemde FP genel seçimlerde % 5,98 oranında bir oy kaybı yaşamıştır. Ancak bu oy kaybı yerelde yaşanmamıştır. Yazar, 1995 genel seçimlerinde RP'ye oy veren farklı kesimlerin FP'ye desteğinin azaldığı iddiasındadır. Özellikle Erbakan'ın 28 Şubat sürecinde dindar insanların hakkını savunmada pasif kaldığını iddia eden retorik, sağ ve muhafazakâr çevrelerde alıcı bulmuş dolayısıyla bu durum oy oranlarına yansımıştır (s. 149). FP'nin 1999'da yaşadığı oy kaybının sosyolojik ve siyasi analizini yapan yazar, 1999 genel seçimlerinin Milli Görüş Hareketinde önemli bir sosyolojik taban değişikliği yaşadığını gösterdiğini iddia eder (s. 151). Türk modernleşmesinde hâkim olan siyasi retorik'in Milli Görüş'ü konumlandırma biçimlerine ve bunun ertesinde partilerin toplumsal ve siyasal yayılımını tartışır.

Türk Sağı tartışmalarında önemli yer tutan ve bu tartışmaları besleyen başlıklarda deneme ve kitap değerlendirmelerine de yer verilen çalışmada alanda birikimi olmayan herhangi bir okuyucunun dahi kolaylıkla anlayabileceği sosyolojik, siyasi ve tarihi bütünselliğin sağlanmış olması, çalışmanın öne çıkan özelliklerinden birisidir. Kitaptaki bölümlerin tamamında yazarın kullandığı dildeki yalınlık, metinlerdeki acıcılık göze çarpmaktadır. Öte yandan çalışmada Türk

Sağı düşüncesine SCF'den başlayıp Celal Bayar'dan Turgut Özal'a, ANAP'tan Necmettin Erbakan-Milli Görüş Partileri ve AK Parti tecrübesine kadar geçmiş ve güncel tartışmaların bu denli geniş bir tarih aralığında ve perspektifte sunulması literatüre önemli bir katkı sağlamıştır.

Türk sağı tartışmalarında sağ cenah detaylı bir biçimde değerlendirilirken bu tartışmalarda sol cenahın duruşu, konumu çalışmada ilave edilmesi gereken yerlerden birisidir. Türk Sağı genellikle Türkiye'nin sol kesimlerinin üzerinde durduğu bir tartışma alanı olarak görülmüştür. Siyasi ve dini kimliği, geleneği, yaşam tarzı ya da aileden gelen düşünce mirası dolayısıyla da kendisini sağa daha yakın hissedilen ve 'aynı mahalle'den geldiğini ifade eden yazarın bu çalışmaya sol cenah yani 'karşı mahalle'nin perspektifini de dahil etmesi çalışmanın elini güçlendirebilirdi. Öte yandan kitabın temel tezinin, sağ düşünce ve partilerinin CHP karşısındaki reaksiyonerlikle inşa edilerek örgütlendiği düşüncesinin daha fazla desteklenmeye ihtiyacı var. Sağ-sol bölünmüşlüğü'nün ortaya çıktığı 1960 ve 1970'lerde siyasetin içinde bulunmuş günümüzde de halen yaşayan dönemin canlı tanıklarıyla yapılacak röportaj ya da söyleşilerde 'neye göre siyasi kimliğini inşa ettikleri' ya da 'siyasal kimliğin inşasında etkili olan faktörler' vb. sorularla bu tezin desteklenmesi yalnızca Türk sağ kültürüne değil bütünüyle Türkiye'deki toplumsal ve siyasi kimliklerin inşasındaki boşlukların doldurulmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

KÜÇÜKÖMER, İdris (2007). Batılaşma-Düzenin Yabancılaşması. 5. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayınları.